

MÅNADSBREV OM MAT OG LANDBRUK I VERDA

Nummer 1 2026. Utgitt av Internasjonalt utval i NBS, redigert av Ilona Drivdal, ilonadrivdal@yahoo.no

I disse breva finn lesaren internasjonalt materiale om mattilgangen i verda, frå FAO, La Via Campesina, Friends of the Earth og andre kjelder. Me skriv om aktuelle saker, nye analysar og bakgrunnsartiklar. Brevet blir sendt elektronisk til dei som melder interesse, bruk adressa over. Brev kan også lastast ned frå NBS sine heimesider. Redaktør er Ilona Drivdal

Hovudtema for dette nummeret er Europa. Har du som les, stoff du meiner bør inn i brevet eller andre tilbakemeldingar, så skriv – eller kontakt oss i Internasjonalt utval, adresseliste på side 4 i dette brevet.

FRA ECVC (European Coordination Via Campesina)

NEI TIL MERCOSUR

Da et flertall av EU-landene bak lukkede dører prioriterte storkapitalen, ble bonders synsmåter ignorert og demokratiet tilsidesatt, sier ECVC i en uttalelse 9. januar i år. 90% av tariffen ble fjernet. Det vil gjøre at europeiske bønder blir utkonkurrert av importerte produkter som ikke holder europeiske miljø- og helsemessige standarder.

Det sies også internt at EU medlemsstater ikke har ventet på grønt lys fra EU-parlamentet før de undertegnet avtalen. Når bønder kjemper for fair priser, matsuverenitet og levedyktige bygder, blir de kriminalisert, mens gapet mellom EU-institusjonene og realiteten blir enda større.

At avtalen skulle gi gjensidige fordeler, eller at man kunne kompensere med streng nasjonal kontroll, avviser ECVC som misledende påstander, fordi import kan skje på måter som unngår at standarder blir kontrollert.

ECVC støtter bønder som mobiliserer mot denne avtalen, både i Europa og i Mercosur-landene. Bønder der vil møte ulemper som landkonsentrasjon, miljømessige skader og press på lokale mat-systemer.

ECVCs synsmåte er at i krisetider må EU prioritere matsuverenitet og fremme ansvarsfullt landbruk med flere bønder. Målet må være bærekraftig matproduksjon fremfor frihandel.

ECVC oppfordrer EU-parlamentet til å stemme mot avtalen og presse kommisjonen til å inngå en annen avtale med respekt for matprodusenter både i vår del av verden og i Mercosur-landene.

UNDERSKRIFTSKAMPANJE: MAT ER EN MENNESKERETT

(pressemelding 14.1.26)

Bondeorganisasjoner og sivilsamfunnsbevegelser fra hele Europa samlet seg 14. januar i Brussel for å lansere borger-

initiativet (ECI) «Mat er en menneskerett for alle». Det er en mobilisering for å kreve at EU skal anerkjenne tilgang til mat som en grunnleggende menneskerett gjennom bindende lovgivende tiltak.

Sammen med andre organisasjoner for landbruk, sosial rettferdighet, miljøvern, dyrevelferd, mat-systemer og menneskerettigheter ber ECVC om å lovfeste i EU-retten bondenes og borgernes rettigheter til å dyrke og spise mat i henhold til prinsippene for matsuverenitet, slik det allerede er anerkjent i FN-erklæringen om bonders og andre landsbygdfolks retter.

Borgerinitiativet må samle minst én million underskrifter på tvers av medlemsstater innen ett år for at det skal tvinge EU-kommisjonen til å undersøke kravene og svare offentlig.

ECVC påpeker at det er på høy tid at de europeiske institusjonene stilles til ansvar og gjøres til å lytte til borgernes demokratiske prosesser om mat- og landbrukspolitikk. For å signere kampanjen: <https://eci.ec.europa.eu/053/public>

52 BØNDER ARRESTERT I FRANKRIKE

(15. januar 2026)

Ved demonstrasjoner i Frankrike ble 52 bønder og fagforeningsledere fra Confédération Paysanne arrestert, inkludert ECVCs generalkoordinator, Morgan Ody, mens de deltok i en fredelig protest foran Landbruksdepartementet. La Via Campesina krever deres umiddelbare løslatelse.

Mer enn 150 bønder fra Confédération Paysanne (Bondenes Konføderasjon) og andre organisasjoner fra hele Frankrike inntok Landbruksdepartementet i ettermiddag. Ifølge politirapporter ble 52 bønder arrestert. Presidenten for Guyanas jordbruksråd skal være blant dem. Mer enn 10 pågri-

pelsesordrer har allerede blitt utstedt.

Ved flere anledninger ble journalister hindret fra å filme denne fredelige demonstrasjonen organisert av Confédération Paysanne. Til fots og uten vold av noe slag gikk bondene inn i vestibyen til Direktoratet for bedriftenes økonomiske og miljømessige ytelse (DGPE) og rullet ut bannere for å kreve 'avkolonisering' av landbruket.

«Regjeringens forakt for landbruks-samfunnet er konstant», står det i pressemeldingen etter uttalelser fra statsministeren og landbruksministeren.

DET INTERNASJONALE KVINNEBONDEÅRET

FN har erklært 2026 til International Year of the Women Farmer (IYWF 2026). Året skal sette fokus på kvinners rolle i landbruk og matkjeden. Kvinner har i dag og historisk sett hatt stor betydning for hele verdikjeden, fra produksjon av råvarene til foredling og omsetning. Kvinner har en viktig betydning for matsikkerhet og ernæring. FN ønsker å bruke IYWF 2026 til å skape oppmerksomhet og minske kjønnsforskjellene samt forbedre kvinners levebrot over hele verden.

Vi i Kvinneutvalget i NBS vil være med på IYWF 2026 og vil i løpet av året sette fokus på kvinners hverdag i landbruket både før og nå, vilkårene og bruke momentet til å sette fokus på blant annet velferdsordningene i landbruket. Kvinneutvalget og Internasjonalt utval vil i år ha et samarbeid hvor IYWF 2026 vil bli markert med et event, mer informasjon om det vil komme seinere.

Link: <https://www.fao.org/woman-farmer-2026/en>

Iben Wermuth, Kvinneutvalget

HONNØRORD TIL LANDBRUKET FRA EU, NOEN PRESSE- MELDINGER FRA ECVC OG INFORMASJONSTJENESTEN AGRA-EUROPE

Oversatt og nedkortet av Internasjo-
nalt utvalg NBS

KJØP EUROPEISK MAT

EU-kommisjonens tyske president Ursula von der Leyen lovde støtte til bønder og fiskere, da hun åpnet EU Agri-Food Days i Brussel 15. desember. Ved kunngjøring av kampanjen «Kjøp Europeisk Mat» understreket hun matprodusentenes viktige rolle som «ryggraden i Europas uavhengighet»: de skaffer mat for EUs 450 millioner innbyggere. Hun snakket også om hvor viktig det er medvirket-
heten av kvalitetsmat, matsikkerhet og arbeidsplasser.

Men hun innrømmet at det er motvind når det gjelder tariffen, høye produksjonskostnader og ekstremvær. Derfor lovde hun støtte på fire måter:

- 1) Forenkle regelverket for å minske byråkratiet;
- 2) Gjøre landbruket mer attraktivt for unge bønder gjennom en «ny strategi for generasjonsskifte» (med en startpakke for unge bønder, med opptil 300 000 euro).
- 3) fremme handelen ved å øke tilgang til globale markeder: Hun sa: «vi vil åpne nye markeder og vi vil alltid beskytte våre bønder». Det skulle sam-

tidig «sikre konkurransevilkår, beskytte matsikkerhetsstandarder og begrense tilstrømmingen av de mest sensitive produktene.

4) Jordbruk skal være sentralt for fremtidige EU-finansieringer og «kjernen i vårt neste budsjett». Kommisjonen skal innføre en minimumspakke for inntektsstøtte til bønder og fiskere, og medlemslandene og regionene skal få myndighet og fleksibilitet til å gi ytterligere støtte til landområder, for å beskytte levebrødet til bondene, sikre matsikkerhet og gode standarder, sa hun.

COPA PRESIDENTEN OPP- FORDRER TIL MATSIKKER- HET

Under en paneldiskusjon på EU Agri-Food Days 15. desember oppfordret president for EU-bøndenes interesseorganisasjon COPA, italienske Massimiliano Giansanti, til konkret handling når det gjelder landbrukspolitik, finansiering og matsikkerhet. Han stilte seg positiv til von der Leyens vektlegging av unge bønder og understreket at aldri har Europa hatt større behov for et sterkt jordbruk. Med referanse til FAO påpekte han at stigende matpriser ikke blir til høyere inntekter for bøn-

dene. De siste fem årene har matkostnadene økt med 30 %, men bøndenes inntekter har ikke økt med 30 % en gang, sa han.

Bønder er presset av ustabilitet knyttet til markedet, geopolitiske forhold, krig, spekulasjon på primærmarkedene og klimaendringer. Utviklingen tyder på at Europa må produsere 30 % mer innen 2050. Han sa at vi står vi i dag overfor et veikryss og at vi må handle nå.

LAVERE PRODUKSJONS- VEKST OG HØYERE INN- TEKTSRESS

Under EU Agri-Food Days 16. desember ble rapporten «EU Agricultural Outlook 2025-2035», presentert med innledning av DG AGRI-sjef Elisabeth Werner. I rapporten heter det at EU-landbruk forventes å gjøre landene stort sett selvforsynt med landbruksmat innen 2035. Werner sa at utsiktene peker mot lav vekst i produktiviteten samtidig som man står overfor, tyder på utfordringer knyttet til klimaendringer og høyere innsatskostnader. Samtidig hevdet hun at EU-landbruket beveger seg mot mer bærekraftige produksjonssystemer og at EU vil beholde selvforsyning samtidig som handel med varer med høy verdi økes.

OM LA VIA CAMPESINA (LVC) OG EUROPEAN COORDINATION OF LA VIA CAMPESINA (ECVC)

Norsk Bonde og Småbrukarlag er medlem av den globale bondebevegelsen La Via Campesina (LVC). LVC har over 200 millioner medlemmer over hele verden. Medlemmene er bønder fra små og mellomstore gårdsbruk, fiskere, nomader, landarbeidere og jordløse.

LVC er oppdelt i underavdelinger som dekker hele kloden og hovedkontoret skifter plass alt etter hvor presidenten (General Coordinator) bor). For tiden er dette Morgan Ody, grønnsakdyrker i Bretagne i Frankrike. og hovedkontoret er i Paris. Det flytter hvert 8. år.

ECVC har sitt hovedkontor i Brussel og ledes av en CC (coordinating committee) med 10 medlemmer. For tiden er jeg medlem av CC.

Arbeidet for ECVC er oppdelt i 6 hovedområder med flere undertemaer.

1. Politikk og produksjoner
 - Global politikk (FAO, CFS, IPC)
 - Handel og markeder
2. Landbruk og bønder
 - Agronomi, biodiversitet og såfrø
 - Agroøkologi
3. Bønders rettigheter
 - 1. Landarbeidere og migranter
 - 2. Tilgang på land og landreformer
 - 3. Bønders rettigheter.

4. Spesielt sårbare grupper
 - Ungdom
 - Kvinner
 - Minoriteter
5. Eksternt arbeid
 - LVC
 - Lobbyarbeide
6. Internt arbeid
 - Organisasjonsarbeide
 - Personell
 - Organisering

Stein Brubæk - leder i
Internasjonalt utvalg NBS

SVENSK MATBEREDSKAP

I fjor haust la Svenske Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) fram rapporten «Robust livsmedelsberedskap» om kva som må til for at svensk landbruk skal fylle si rolle når det gjeld beredskap i ein krigs- eller naturkrisesituasjon. Det tradisjonsrike akademiet med hovudsete i Stockholm diskuterer 6 tema:

1. Betre analyse av beredskapslagring
2. Gjennomføre øvingar og utdanningar for å øve på regional beredskap
3. Auke tilgangen på kompetent arbeidskraft på gardar med dyr
4. Få i gang ein Norrlands-kommisjon for å betre beredskapen nord i Sverige
5. Gjennomføre tiltak for auka matproduksjon av mjølk og storfekjøtt
6. Sikre finansiering av matberedskapen.

I denne presentasjonen legg me hovudvekt på tiltak 3 om å auke tilgangen på kompetent arbeidskraft.

DET LEVANDE MATLAGERET

Dei vurderer ut frå to mål for matforsyninga, eit tilrådd mål om 3000 kilokaloriar per person og døgn i krisetider og eit minstekrav, krisekost, med 2300 kaloriar. Dei presiserer at det ikkje er nok å oppfylle kravet om eit halvt års forbruk av basisvarer, i tillegg trengst blant anna såfrø til neste års avling, salt og sukker til konservering, lager av kunstgjødsel, plantevernmiddel og proteinfôr til husdyra.

Sverige har ein kornproduksjon som iallfall ved ei avsperring vil kunne gi mykje føde også i ei krigs- eller ei krisetid. Husdyrhaldet med fôrbehov og mykje korttidskonserverte produkt er meir sårbart. Med sin mjølke- og kjøtproduksjon utgjør husdyra eit levande matlager, skriv dei, og ei hovudutfordring er å sikre dette matlageret og innbyggjarars tilgang til det i trange tider.

Dei siste tiåra har svensk husdyrhald gått tilbake. Siste tiåret har såleis talet på bruk med mjølkeproduksjon minka med 220-230 gardar i året, frå 5000 gardar i 2015 til 2500 no. Dei attverande gardane er større enn før, slik at produksjonen ikkje har minka like mykje. Men i år 2000 hadde landet 430.000 mjølkekyr, no er talet 290.000. Om avgangen held fram i same tempo, vil Sverige i 2035 ha att 630 gardar med i snitt 564 mjølkekyr og truleg 7-8 mjølkerobotar.

30-40 år sidan produserte Sverige 90 prosent av eige osteforbruk. No ligg produksjonen på rundt 40 %. Sverige er det einaste landet i EU der ikkje berre talet på gardsbruk med mjølkeproduksjon, men også mjølkemengda har gått ned etter frisleppet av mjølkekvotar i 2015

Gigantgardane vil gjere landet meir sårbart og at miljønyten av drøvtyggjarane blir mindre. Studiar viser at små gardar og gardar med drøvtyggjarar har større plantemangfald, betre pollinering, meir verdifullt naturbeite

og, betre biologisk kontroll av skadegjerarar, kollagring og jordstruktur enn gardar med spesialisert plantedyrking. «Småbruk og gardar i mindre produktive regionar opprettheld dei varierte jordbrukslandskap og økosystemtenester.» refererer dei frå eit forskingsarbeid.

LANDBRUKSVIKARAR SOM YRKESGRUPPE

Kvifor blir då mindre bruk nedlagde i så stort omfang? Rapporten forklarar det med to forhold, låge inntekter og manglande fritid. Mange dyrehaldarar arbeider kvar einaste dag i året og har ikkje høve til å ta seg ferie. Arbeidssituasjonen går ofte ut over både psykisk helsetilstand og familieliv. Difor trengst støtteordningar som motverkar dette.

Eit av dei viktigaste tiltaka då vil vere å gjeninnføre ei avløysarordning. Sverige hadde ei landbruksvikartenest fram til EU-medlemskapet, då dei avvikla ho. Også Finland hadde ei slik ordning, og dei tok med seg ordninga inn i EU. Der har bønder med produksjonsdyr lovfastsett ferie på minst 26 dagar i

året og tilgang på vikar ved helsebehov. Dei har også fått permanent støtte til psykisk rådgiving, «Det er dokumentert at landbruksvikarordninga er husdyrhaldarane si viktigaste hjelp når det gjeld velferd», heiter det i den finiske rapporten «Avbyttjänsterna firar 50 år». Statskassa betaler 88 prosent av kostnadene og brukarane 12 prosent. Irland har eit system som liknar, «Farmers relief service».

KSLA tek til orde for å byggje opp eit tilsvarande landbruksvikarsystem i Sverige, der folk i yrkesgruppa får sertifisering og kollegaer, høve til vidareutdanning og regulerte arbeidsforhold. Dette vil også gi yrkesutøvarar allsidige røynslar og vere ein mogeleg veg inn i seinare satsing på eige landbruk. Den nye yrkesgruppa må byggjast opp i stabile fredstider. Om krisetider kjem, kan det vere for seint å utdanne folk. Ordninga bør, iallfall delvis, finansierast gjennom budsjettet for sivilt forsvar.

SØR OG NORD

I mange utgreiingar om beredskap i Sverige blir det peika på at tilhøva er langt dårlegare nord enn sør i landet. I dei seks nordlegaste läna, Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten og Norrbotten, er forsørginga etter FAOs reknemåte berre 5 prosent, medan den er på 96 prosent i resten av Sverige, og avstandar og difor transportkostnader er store, om det i det heile er råd å frakte maten i ei krisetid. For å ta særskilt tak i problema i nord foreslår KSLA ein eigen Norrlandskommisjon for arbeidet med matproduksjon og -tilgang i landsdelen. Meir produksjon av mjølk og kjøtt, satsing på grønsakproduksjon og -foredling, lager av matvarer og produksjonsutstyr til landbruket er blant tiltaka.

Rapporten vurderer også tilgangen på villdyr som kan jaktast på og utgjere mattilskot. Når det gjeld desse, elg, hjort, rein og villsvin som dei viktige, har Nord-Sverige fordelar jamført med Sør-Sverige. No er kjøttforbruket per svenske rundt 80 kilo i året. Vilt i Nord-Sverige kan utgjere 26 kilo per innbyggjar, altså tredelen av samla forbruk, og av det elg åleine 16 kilo. Også innlands- og kystfiskeri utgjør eit vesentleg mattilskot, 6,7 kilo per person i året ved god utnytting.

Olav Randen

PÅ UNGDOMSSAMLING I POLEN

I starten av desember gikk turen til Ecological Folk Highschool i Grzybów i Polen sammen med 25 andre «ungdommer» (under 40) i regi av ungdomsorganisasjonen til ECVC, ECVC Youth. Med bakgrunn fra 15 ulike nasjonaliteter med sine respektive organisasjoner skulle vi diskutere utfordringer i de ulike landene og skoleses i ECVC sin struktur fra innsida.

Omgivelsene var upåklagelige. Vertskapet, Ewa og Peter, sitt utgangspunkt var et brennende engasjement for økologisk og bærekraftig landbruk. Inspirert av den nordiske folkehøyskolen har de etablert et sentralt kunnskapssenter for økologisk landbruk i Polen på sin egen gård. Det er tusenvis som har vært innom på korte og lengre besøk i løpet av en tjueårsperiode.

Vi fikk hilse på kyr og geiter, og smake på ost og brød som var produsert på brukets egne ysteri og bakeri. Maten vi fikk servert, var fargerike og delikate grønnsaker med deilig kjøtt, ost og brød til, det meste fra gården.

Selv om landene er tilsynelatende ulike hverandre, er det mange felles utfordringer. Høy gjennomsnittsalder og dårlig økonomisk uforutsigbarhet innen landbruket er gjeldende hos samtlige. Om framtidige generasjoner skal orke å ta over stafettpinnen etter stabeistene som har gjort jobben før oss, må vi føle at arbeide vi gjør blir verdsatt. Gode vilkår for bønder gir nyrekruttering, som igjen gir bedre beredskap for framtida. Så enkelt og så vanskelig er det! Det var bred enighet om at en slik samling av engasjerte og arbeidsomme mennesker fra landbrukssektoren gir oss håpet om ei bedre framtid.

ECVC: SPØRRESKJEMA TIL KVINNEBØNDER

ECVC ønsker kvinners deltakelse og kunnskap for å tilrettelegge en digital plattform for kvinnebønder. Bakgrunnen er et EU-finansiert prosjekt, S-WIFT, for kvinnestyrt innovasjon på gårdsbruk og i bygdene. Involvert er medlemsorganisasjonene i ECVC, forskere fra universiteter i Spania, Nederland, Østerrike og flere, og NGO-er som Urgenci (the Global Community Supported Agriculture Network) og Friends of the Earth.

Det er planlagt et nettsted som skal bidra til å støtte talspersonarbeid for en mer feministisk agroøkologisk politikk på europeisk og nasjonalt nivå. Nettstedet er ment å støtte sosiale bevegelser, NGO-er og forskere innenfor arbeidsfeltet.

For å gjøre nettstedet så nyttig som

mulig for kvinnelige bønder ønsker ECVC at kvinnene i medlemsorganisasjonene bidrar med å fylle nettstedet med innhold som kommer fra eget organisasjonsarbeid og erfaringer fra feltene og i politisk arbeid.

ECVC sender derfor en lenke (se nedenfor) til en nettbasert undersøkelse på engelsk, hvor du kan fylle inn hvilken informasjon du mener er interessant. Vennligst del denne innen din organisasjon med så mange kvinner i landbruket som mulig. Det er ikke nødvendig å skrive mye eller å fylle ut alle deler. Alle bidrag er velkommen. Deadline er 20. februar 2026.

<https://framaforms.org/en-ecvc-survey-for-advocacy-around-eu-policy-swift-project-1766046467>

Ta kontakt med Kvinneutvalget i NBS dersom du har spørsmål.

REDAKTØRSKIFTE

Olav Randen har redigert månadsbrevet hittil. Han har nå trekt seg fra Internasjonalt utvalg. Ilona Drivdal i utvalget overtar redaktøransvaret for brevene. Randen vil framleis i en periode ha ansvar for oppsett og bidra med noko stoff.

INTERNASJONALT UTVALG NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG 2026

Leiar Stein Brubæk, e-post stein359@gmail.com

Heidi Hogset e-post Heidi.Hogset@hiMolde.no

Audun Emil Tvedten, e-post audun.e.tvedten@gmail.com

Ingvild Asphol, e-post iasphol@protonmail.com

Ilona Drivdal, e-post ilonadrivdal@yahoo.no